

VELIKI JUGOSLAVEN

PIŠE
**NENAD
 POLIMAC**

FOTO SRECKO
 NIKETIĆ/CROPIX

Slobodan Šijan ležerno je brbljao sa mnom dok je čekao da počne program u Multimedijalnom centru Luka, koji se nalazi u glavnoj ulici u neposrednoj blizini pulske Arene. Ove godine u sklopu tradicionalnog Cinemaniaca, pratećeg programa pulskog festivala posvećenog interdisciplinarnim vezama između filma i likovnih umjetnosti, kustosice Branka Benčić i Aleksandra Sekulić postavile su izložbu "Slobodan Šijan: Filmski letak", sastavljenu od njegovih svojevrsnih fanzina, koje je izdavao od 1976. do 1979., a bonus su bili njegovi eksperimentalni i televizijski filmovi nastali tijekom tog desetljeća, prikazivani u sumrak, prije nego što počne program u Areni.

MMC Luka specifičan je izložbeni prostor. Za razliku od većine galerija koje se nastoje ograditi od ulice, ova kao da je njezin produžetak, ograden jedino staklom i nosivim zidom. Dok promatrate Šijanove Filmske letke, svjesni ste vremenskih promjena vani i žamora prolaznika, a u gledanju filmova nerijetko vas ometa buka autobusa i automobilskih truba. No to je "aroma" na koju galerija računa i koja joj daje poseban štih. Izložba će u prvoj polovici listopada biti postavljena i u Beogradu, a Puli je pripala čast premijere.

Prezrena ostvarenja

Upozoravam Šijana da se na dvadesetak stolica ispred ekrana na kojem će se odigravati večerašnji program, izbor njegovih eksperimentalnih filmova iz 1970. i 1971., nalazi tek jedan posjetitelj. Iskustvom multimedijalnom umjetniku to nije loš znak, navikao je da se publika pojavi čak i u posljednjem trenutku. Tako je bilo i ovaj put jer su se neposredno prije početka projekcije sve stolice ispunile. Nakon kraćeg razgovora, on se izgubio prije nego što se ukazala prva filmska slika: "Neću da se nerviram ako nešto ne bude kako treba". Poslije su mu javili da je projekcija morala biti još jednom ponovljena jer su stalno nailazili novi gledatelji koji su htjeli vidjeti ono što su propustili.

Šijan je već jednom predstavio Filmske letke u Puli, ali u malo drukčijoj formi. Pred zimu 2009., na pulskom sajmu knjiga, promovirana je raskošna monografija, njegova svojevrsna umjetnička autobiografija, u kojoj je sabrao ne samo letke nego i komentirao svoju filmografiju, pisao o susretu s Robertom Bressonom, evocirao potragu za grobom Howarda Hawksa te sročio nadahnuti esej o Michelangelu Antonioniju. Knjiga je iza-

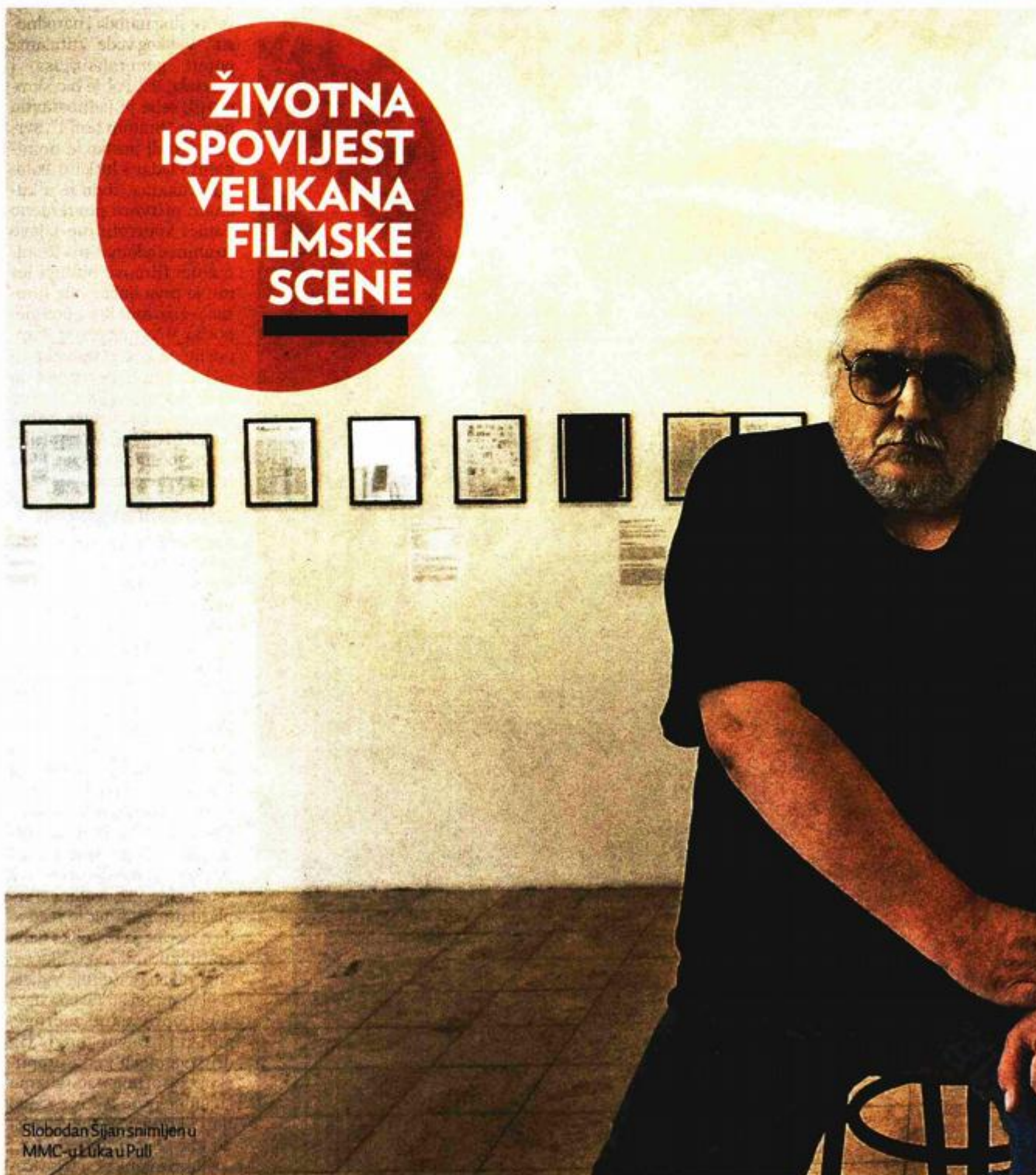
zvala veliku pažnju, ali je zbog visoke cijene bila dostupna samo odabranima.

Ovaj put ste Filmske letke mogli razgledati zabadava. Kako Šijan objašnjava, počeo ih je praviti iz frustracije. Sredinom 70-ih bio je akademski građanin s diplomama Likovne i Filmske akademije, ali ne s osobitom perspektivom. U poziciju outsajdera stavljao ga je njegov specifičan umjetnički svjetonazor, u kojem su - pod utjecajem kolege sa studija Tomislava Gotovca (nedavno mu je posvetio knjigu "Kino Tom") - podjednako važnu ulogu igrali radovi Mihovila Pansinija i Andyja Warhola, ali i hollywoodsko poigravanje kičem, konkretno, filmovi Elvisa Preslevja. Grozio se srednjostrujaškog ukusa koji je tada vladao na filmskoj sceni, filmskih snobova koji su gledali samo hitove s FEST-a, ali uopće nisu odlazili u "bioskop", dok bi Šijan svoju godišnju top-listu sastavljao isključivo od potonjih, uglavnom javno prezrenih ostvarenja. Tako je u Filmskom letku iz 1976. istrigao stranicu iz dnevnika Politika s vodičem kroz Beograd, prekrizao na njoj kazališta i biblioteke, i na prostoru koji je zapremao kinorepertoar ćirilicom ispisao deset najdojmljivijih filmova u toj sezoni: na prvom mjestu bio je žestoki akcij hollywoodskog veterana Phila Karlsona "Šerif iz države Tennessee" (Walking Tall).

'Najlepša soba'

Filmski letak - tiskan u skromnim nakladama na papiru A-4 formata i dijeljen prijateljima, znancima i zainteresiranima - bavio se svim i svačim, proglašavao je jugoslavenske filmove godine, no nisu to bila ostvarenja s Pule, nego eksperimentalni radovi Toma Gotovca i Ljubomira Šimunića. Izvlačio je pikantnije iz povijesti, poput gnjevnog pisma Save Sumanovića Rastku Petroviću, pravio kolaže, a najpoznatiji mu je filmski letak onaj u kojem je usporedio dvije naslovnice "Filmografije jugoslavenskog filma" u izdanju beogradskog Instituta za film. Knjiga koja se bavi razdobljem od 1945. do 1965. ima naslovnicu u crnoj boji, a ona koja pokriva razdoblje od 1966. do 1970. bila je bijela: ironija nije nikome promakla budući da se potonja bavila razdobljem u kojem je procvao proskribirani "crni talas", pa je zapravo trebalo biti obrnuto.

Kako zorno svjedoče dva televizijska filma iz druge polovice sedamdesetih, prikazana u sklopu izložbe, Šijan je tada već bio na pragu profesionalnog filmskog proboja. "Što se dogodilo s Filipom Preradovićem" (1976.) svojevrsna je inačica "Rašomona" jer petnaestak protagonista daje svoje verzije o nestanku naslovnog lika iz njihove sredine. Svaki od njih (među njima su i kulturne "face" Petar Lupa, Dragomir Čumić, Predrag Milinković i Veljko Mandić) izlaže svoju verziju u jednom kadru, koji je redatelj majstorski elaborirao uz pomoć direktora foto-

Slobodan Šijan snimljen u MMC-u Luka u Puli

'SVOJE FILMOVI RADITI IZ SEDAMDESE AUTSAJDER BEZ

U Multimedijalnom centru Luka svoje Filmske letke, njeg

SKI REZISER U PULI

**VE POČEO SAM
 USTRACIJE.
 TIH SAM BIO
 PERSPEKTIVE!**

za Slobodan Šijan predstavio je ovu verziju videofanzina

grafije Božidara Nikolića. Taj je vizualni prosek navodno dvije godine kasnije nadahnua Vatroslava Mimicu za njegov "Posljednji podvig diverzanta Oblaka", koji je također snimio Nikolić.

"Najlepša soba" iz 1978. je Šijanovo neosporno remek-djelo, snimljeno s naturščicima, a glavni lik je pružni radnik koji nakon dugog čekanja dobije stan (ima ženu i troje djece) te sve što ima ulaže u spavaću sobu "Ofelija": kad njegov sinčić napravi čekićem svoje intervencije u tom rajnu na zemlji, dolazi do tragedije. Šijan je u "Najlepšoj sobi" prvi put koristio romske glazbenike na način na koji je u grčkim klasičnim dramama funkcionirao korus, kao komentatora radnje, što će kasnije napraviti i u svom cjelovečernjem prvijencu "Ko to tamo peva", nastalom 1980. Tada se već Filmski letak gasi jer Šijan postaje sastavni dio jugoslavenske kinematografije, iako ne krije da se u njoj uvijek osjećao kao autsajder ili neka vrsta otpadnika.

Najveći hit sezone

Zanimalo me je li tijekom sedamdesetih redovno dolazio na pulski festival? Ne, prvi put je bio 1971., jer je na filmskoj akademiji čuo da će tamo biti frka. Glasine su bile točne, pobijedio je film "Crveno klasje" njegova profesora Živojina Pavlovića, s mladim Radom Šerbedžijom u glavnoj ulozi, koji je ubrzo potom dospio na crnu listu, no puno je bilo važnije što je tada uspio vidjeti provokativno djelo Joce Jovanovića "Mlad i zdrav kao ruža", gurnuto u informativnu sekciju: potonje čak nije ni bilo u redovnoj distribuciji, uskrsnulo je sredinom prošlog desetljeća na DVD-u i uvršteno od strane kritičara mlade generacije u najvažnija ostvarenja u povijesti jugoslavenske kinematografije.

Šijan se još jednom pojavio na Puli, 1976., kada je dijelio svoj Filmski letak s crnom i bijelom naslovnicom "Filmografije jugoslavenskog filma", a 1980. već je sudjelovao u službenoj konkurenciji s debitantskim filmom "Ko to tamo peva". Kako je to izgledalo? Nije bog zna što očekivao, jer je njegov producent Centar film imao dva puno jača aduta, "Petrijin venac" Srđana Karanovića (naposljetku dobio Veliku zlatnu arenu) i "Poseban tretman" Gorana Paskaljevića (Zlatna arena za režiju). Ipak, bio je ugodno iznenađen kada je doznao da je dobio Veliku brončanu arenu (treću nagradu festivala), što uistinu nije očekivao, međutim, pravi život filma tek je počinjao. "Ko to tamo peva" bio je u kinima najveći hit te sezone, bio je to prvi jugoslavenski film nakon dugo vremena koji je sjajno prošao na međunarodnoj festivalskoj sceni, prikazivan je u redovnoj distribuciji u velikim kinomrežama, u svjetskim filmskim časopisima uvrštavan je u ostvarenja desetljeća, a kasnije ga je srpska kritika nekoliko puta stavljala na prvo mjesto najboljih jugo-

U poziciju autsajdera stavljao ga je njegov umjetnički svjetonazor u kojem su ulogu igrali Pansini i Warhol

slavenskih filmova. Manje je poznato da sjajno kotira i na web portalu imdb.com. Kliknete li rubriku "Top Movies" i potražite najbolje komedije u povijesti filma, vidjet ćete da je "Ko to tamo peva" na visokom desetom mjestu ("Maratonci trče počasni krug" su na 28. mjestu).

Godine 1982. u Puli su predstavljani "Maratonci", pa iako je žiri - iz današnje perspektive - donio potpuno nerazumljivu odluku da ne dodijeli Zlatnu arenu (u konkurenciji su bili i "Variola vera" Gorana Markovića te "Kiklop" Antuna Vrdoljaka), redatelj je bio fasciniran brojem gledatelja u Areni: s razlogom, jer ih je 1980. bilo nešto više od 35 tisuća, a dvije godine kasnije čak 80 tisuća. Jugoslavenski je film tada ponovno - nakon pogroma ključnih predstavnika crnog vala početkom sedamdesetih - postajao fenomen kako kod kuće tako i u svijetu, a pulska je publika to znala prepoznati.

Osveta za uspjehe

Posljednji put na festivalu bio je 1988., kada mu se branša već počela svetiti za ranije uspjehe. Njegova "Tajna manastirske rakije" strpana je u informativnu sekciju, iako je taj film mogao odjeknuti kako spada jedino u Areni, a upravo mu je to uskraćeno. Poslije je u srpskim kinima to bio najgledaniji domaći film, a u svjetskoj DVD distribuciji do tad najkomercijalnije Šijanovo ostvarenje.

Redatelj je danas u situaciji u kojoj je bio 70-ih godina, naime, nikako da dobije cjelovečernji film. "Siroti mali hrčki", po predlošku Gordana Mihića, prikazani su samo na televiziji, dok je "S.O.S. - spasite naše duše", crna komedija o ustanku u Krajini 1991., zbog tužbe nezadovoljnog scenarista uopće nije imala kinodistribuciju, unatoč tome što je u njoj nastupala prva glumčica postava - od Katarine Radivojević i Nede Arnerić do Lazara Ristovskog, Dragana Bjelegrlića i Slavka Štimca. Umjesto da režira filmove, Šijan danas izlaže svoje likovne radove, piše knjige, snima eksperimentalne filmove, a izložba poput ove u Puli tek je djelić onoga što se može napraviti iz njegova bogatog opusa. Jednom će mu valjda oprostiti što je snimio "Ko to tamo peva" i "Maratonce", pa ćemo možda u kinima vidjeti i neki njegov novi film. ●